

ВПЛИВ ЧЕТВЕРТОЇ ПРОМИСЛОВОЇ РЕВОЛЮЦІЇ НА РИНОК ПРАЦІ І СИСТЕМУ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ

Ілляшенко С.М.

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки бізнесу і міжнародних економічних відносин
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»
м. Харків, Україна;*

*доктор habilitований, професор,
Економіко-гуманітарний університет, М. Бельсько-Бяла, Польща*

Ілляшенко Н.С.

*доктор економічних наук, доцент,
доцент кафедри бізнес-економіки та адміністрування
Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка;
старший науковий співробітник Науково-дослідної частини
Сумський національний аграрний університет,
м. Суми, Україна*

Четверта промислова революція (ПР4.0), що набирає силу, спричиняє кардинальні зміни практично в усіх сферах людської життєдіяльності. Визначальною рисою ПР4.0 є об'єднання в єдині саморегульовані системи (в різних сферах людської діяльності) інформаційних комп'ютерних технологій (ІКТ), автоматизованого виробництва і людини[1]. При цьому суттєво зменшується частка живої людської праці (як фізичної, так і інтелектуальної), все більшу роль відіграють ІКТ ПР4.0. Впроваджуються нові технології виробництва у різних галузях промисловості, нові методи управління на усіх стадіях виробництва і комерціалізації продукції. ІКТ ПР4.0 також вносять істотні трансформації у методи державного управління, способи забезпечення життєдіяльності людини тощо. Впровадження технологій ПР4.0 підвищує продуктивність виробництва, забезпечує високу ефективність управління, сприяє підвищенню якості життя людини, формує передумови переходу до випереджаючого інноваційного розвитку.

Проте ПР4.0 породжує низку проблем, які можуть загострити соціально-економічні проблеми і спричинити кризові явища. Світовий досвід свідчить, що особливо гостро ці проблеми проявляються на ринках праці, а також в

кадровому забезпеченні підприємств та установ в галузях, що активно впроваджують технології ПР4.0. Відповідно, актуалізуються дослідження спрямовані на ідентифікацію і аналіз проблем впливу ПР4.0 на ринок праці і систему підготовки кадрів. Їх результати повинні бути покладені в основу стратегії інфраструктурного забезпечення (кадрової підсистеми) інноваційного розвитку держави в умовах ПР4.0.

Спираючись на результати аналізу проблем і перспектив інноваційного розвитку в умовах ПР4.0 [2] визначено напрямки її впливу на ринок праці і систему підготовки кадрів, які спричиняють проблеми (табл. 1).

Таблиця 1. Проблеми на ринку праці і їх причини

Проблеми	Причини
Безробіття в країнах третього світу і тих, що розвиваються	Повернення автоматизованих виробництв до розвинених країн
Втрата актуальності традиційних професій і потреби в нових	Згорання традиційних і виникнення нових галузей
Функціональне і технологічне безробіття	Радикальна зміна технологій виробництва і управління
Неповна зайнятість, відсутність соціальних гарантів і захисту трудових прав, асоціальність	Нові форми організації праці і нові форми трудових відносин, наприклад, фріланс
Зникнення потреб у професіях, що передбачають монотонну, алгоритмізовану діяльність (фізичну чи розумову)	Автоматизація виробництва і управління, штучний інтелект, самонавчання машин і обладнання
Потреби у постійному навчанні і перепідготовці	Швидкі зміни техніки і технологій
Психологічні проблеми людей, оскільки рішення приймають машини. Конфлікти людина-машина	Штучний інтелект в управлінні
Загострення проблеми: талант-посередність	В умовах автоматизації і впровадження систем штучного інтелекту на людину покладають лише творчу, креативну діяльність
Загострення проблеми: власник капіталу (фізичного чи інтелектуального) – найманий працівник	Зниження ролі людини (за винятком талановитих креативних працівників) в автоматизованих системах як виробничих, так і тих, що надають послуги
Інтелектуальна і технологічна нерівність Географічна нерівність (місто – село)	Поширення ІКТ в забезпеченні життєдіяльності людини (банкінг, державне управління, інтернет речей і т.п.)

Аналіз табл. 1 показує, що існуючі проблеми з позицій їх впливу (існуючого чи очікуваного) на ринок праці і систему підготовки кадрів в умовах

України, а також можливих підходів до їх вирішення можна згрупувати наступним чином:

- Проблеми, що потребують для їх вирішення розроблення і реалізації державних програм забезпечення зайнятості населення та/або інших способів їх фінансової підтримки, наприклад, введення безумовного базового доходу (експерименти в цьому напрямі, з тією чи іншою мірою успіху, проводяться/проводилися у ряді країн, зокрема, Фінляндії, Італії, Іспанії та ін. країнах);

- Які потребують, державного стимулювання відкриття у навчальних закладах різних рівнів інноваційних актуальних напрямів і спеціальностей підготовки. Як приклад можна навести підготовку бакалаврів за програмою «Системна інженерія (Інтернет речей)» у Національному університеті «Львівська політехніка» (Інститут комп'ютерних технологій, автоматики та метрології);

- Які потребують впровадження різноманітних програм перепідготовки і підвищення кваліфікації фахівців (за різними технологіями і формами навчання) за новими, актуальними в умовах ПР4.0 напрямками і спеціальностями підготовки;

- Які потребують спрощення, зниження рівня бюрократизму, підвищення оперативності процедур ліцензування і акредитації у навчальних закладах різних рівнів інноваційних, актуальних в умовах ПР4.0 спеціальностей підготовки фахівців;

- Які потребують удосконалення законодавчого регулювання нових форм організації праці, зокрема, фрілансу;

- Які потребують відкриття системи закладів для надання безкоштовної освіти людям третього віку, зокрема, як користувачів ІКТ (наприклад, сервісу «Дія»);

- Які потребують технічного забезпечення доступності до дистанційної освіти у різних регіонах (охоплення швидкісним інтернетом усіх регіонів країни, оскільки сучасний стан є незадовільним [3]).

Результати систематизації зазначених проблем можуть бути використані:

- органами державної влади для: регулювання ринків праці, удосконалення механізмів регулювання і стимулювання системи освіти, розвитку інноваційної культури населення;

- закладами освіти різних рівнів: для актуалізації напрямів, спеціальностей, форм і технологій підготовки фахівців, здатних ефективно працювати на підприємствах і установах різних галузей в умовах ПР4.0; для коригування змісту спеціальностей підготовки з позицій розвитку креативних здатностей фахівців, що спроможні вирішувати нестандартні творчі задачі в різних сферах людської діяльності, які не можуть бути вирішені автоматизованими системами у т.ч. системами штучного інтелекту. Загалом це сприятиме зростанню їх інтелектуального капіталу як основи розвитку в мовах ПР4.0 [4].

Отримані результати формують інформаційно-аналітичне підґрунтя удосконалення системи інфраструктурного забезпечення (її підсистеми кадрового забезпечення) інноваційного розвитку України в умовах четвертої промислової революції. Подальші дослідження повинні бути спрямованими на поглиблений аналіз проблем спричинених впливом впровадження технологій четвертої промислової революції на ринок праці і систему підготовки кадрів в розрізі окремих галузей економіки України.

Перелік посилань:

1. Шваб К. Четвертая промышленная революция / Пер. с англ. М.: Эксмо. 2016. 208 с.
2. Ілляшенко С.М., Ілляшенко Н.С., Шипуліна Ю.С., Райко Д.В. Перспективи і проблеми інноваційного розвитку в умовах четвертої промислової революції. Управління інноваційною діяльністю: теорія і практика: колективна монографія / за заг. ред. д.е.н., професора Витвицької О.Д. Київ: ТОВ «АГРАР МЕДІА ГРУП», 2021. С. 112-131.
3. Доступ домогосподарств України до інтернету у 2019 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України). Статистичний збірник. Державна служба статистики України. 2020. 77 с. URL: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/2020/zb/07/zb__dd_in19.pdf
4. Ілляшенко С.М. Інтелектуальний капітал ВНЗ як запорука його інноваційного розвитку: сутність, структура, підходи до оцінки. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2011. № 1. С. 145-154.